

ВАРІАТИВНІСТЬ Й ІНВАРІАНТНІСТЬ МІФОЛОГІЧНОЇ СВІДОМОСТІ

У статті досліджується проблема варіативності й інваріантності міфологічної свідомості; висвітлюються детермінанти стійкості міфологічності у житті людини.

Ключові слова: міфологічна свідомість, міф, міфологія.

Українська народна культура безпосередньо пов'язана з міфологічними традиціями. Міфи глибоко проникли у свідомість українського народу, міфологією просякнтий український фольклор, міфологічні сюжети знаходимо в українському мистецтві та літературі. Тяжіння до міфологізму простежується й сьогодні у різних сферах нашого життя. Дивовижна живучість міфу, універсальність міфологічних структур спонукають шукати відповідь на питання: що детермінує стійкість міфологічності у житті народу?

У XIX–XX століттях надзвичайно збагатилося наше уявлення про міф. Якщо в позитивістській науці XIX століття міфи інтерпретувались, як правило, у ракурсі теорії пережитків як відгомони давно зниклих звичаїв і наївний архаїчний спосіб пояснення оточуючого світу [12], то у XX столітті відбувається вибух концепцій щодо сутності міфу.

При всьому різноманітті й суперечливості теорій наука XX століття значно поглибила розуміння цього феномену. Підходи до міфу Дж. Фрезера [15–16], Е. Дюркгейма [2] отримали нове життя у ритуалістичному функціоналізмі Б. Маліновського [11], теорії "колективних уявлень" Л. Брьюля [7], в логічному символізмі Е. Кассирера [4–5], психологічному символізмі К. Г. Юнга [20–22], в структурному аналізі К. Леві-Стросса [8], а також в концепціях Дж. Кемпбелла [6], М. Еліаде [18–19], О. Лосева [9], В. Топорова [13] та ін.

І все ж міф багато в чому залишається для нас загадкою. Ця магнетична форма культури передбачає особливий тип світосприйняття, відмінний від науково-логічного мислення, має специфічну систему побудови і власні закони розвитку. Міфологічні системи, що формувалися на різних етапах соціогенезу, були несхожі між собою, зазнаючи функціональні і змістові трансформації.

Проблема фокусується на питанні варіативності міфології на різних етапах соціокультурного процесу і пошуку інваріантів, які створюють її стійкий фундамент. Найбільш конструктивним вирішенням проблеми є звернення до культурологічної інтерпретації міфу як системи, побудованої за власним конститутивним принципом. Розуміння предмету дослідження стане ясніше, якщо прийняти до уваги логіку міфологічної свідомості.

Термін "міфологічна свідомість", на наш погляд, є найбільш універсальним інструментарієм для вивчення цього складного феномену, який не підпорядковується науковій логіці: по-перше, первісна людина ще не виділяла себе з оточуючого середовища – природного і соціального; по-друге, дифузність, нерозчленованість первісного мислення, яке не відокремлювалось від емоційної й афектно-моторної сфери, проявилися в нечіткому поділі суб'єкта й об'єкта, предмета і знака, істоти й її імені, одиничного і множинного, просторових і часових відносин, походження і сутності тощо; по-третє, наївне олюднення оточуючого природного середовища спричинило загальну персоніфікацію в міфах і широке метафоричне зіставлення природних і культурних (у тому числі, соціальних) об'єктів; по-четверте, заміна причинно-наслідкових зв'язків прецедентом – походження видається за його сутність. Як вважає О. Лосев, "міфічна свідомість є менш за все інтелектуальною і мислительно-ідеальною свідомістю [9, 36].

Вже на стадії панування архаїчної свідомості з'явилися перші форми нормативних рефлексій людського досвіду у вигляді міфів, які зіграли важливу роль у соціалізації й інкультурації індивідів. За О. Лосевим, міф – не вигадка, містить у собі найбільш строгую і найбільш визначену структуру і є логічно, тобто перш за все діалектично, необхідною категорією свідомості і буття взагалі" [9, 35]. Отже, міф – не що інше, як сама реальність, детермінована соціокультурним буттям.

Міфологічна свідомість є колективною формою світосприйняття і зв'язана із забезпеченням колективних форм життєдіяльності людей. Ідею домінування колективного начала у міфологічному мисленні висловив, зокрема, французький філософ Е. Дюркгейм [2]. Розвиваючи цю концепцію, Л. Леві-Брюль показав специфіку міфологічних (колективних) уявлень: їх імперативність, дологічний характер тощо. В них, вважав Л. Леві-Брюль, асоціаціями керує закон партиципації (співпричетності) – між спільнотою і природою [7]. Інша спроба зв'язати міфологічну свідомість з "колективними уяв-

леннями" була зроблена К. Г. Юнгом. Оперуючи несвідомим началом у психіці людини, він запропонував теорію архетипів як деяких структур первинних образів колективної несвідомої фантазії [20].

Міфологічна свідомість – синкретична, що проявилася в єдності міфу, обряду, ритуалу і мистецтва, в яких відбилася система цінностей, прийнята у спільноті. Цю взаємодію не можна розуміти як простий конгломерат культурних явищ, оскільки вони являють собою нерозривну цілісність – світоглядну, функціональну, структурну, художню, естетичну.

Міфологічна свідомість формується у межах традицій – як основної форми зберігання і ретрансляції міфів. Аналізуючи міфологію з позицій функціоналізму, Б. Маліновський висловив думку, що міф в архаїчній спільноті не був засобом доннаукового пізнання людиною оточуючого світу, він виконував суто практичні функції – встановлення упорядкованості у взаємодії людей для задоволення їхніх індивідуальних і особливо групових інтересів та потреб, зняття протиріч і напруг, що виникали при спільному житті [11]. Не будучи засобом наукового пізнання світу, міфи однак давали можливість людині пояснити і сприйняти ірраціональні явища світу.

Отже, головною задачею міфологічної свідомості є підтримка певного рівня консолідованості спільноти, формування типових моделей поведінки індивідуумів, вироблення критеріїв оцінки прийнятності цих дій у соціумі. На первісній стадії соціогенезу переважали, в основному, конвенціональні регулятори спільного життя у вигляді комплексу звичаїв з досить жорсткими ритуальними настановами (особливо у сфері життєзабезпечення, рідних по крові і сусідських відношень, міфоритуальної табуованості дій). Завдяки цим настановам міфологічна свідомість не відзначалась значною просторовою і часовою гетерогенністю.

Міфологічна свідомість символічна. Ідея щодо символічності міфологічного мислення найбільш повно відбилася у творчості Е. Кассирера [5]. У його вченні міфологія постає як автономна символічна форма культури, що моделює оточуючий світ засобом символічної об'єктивізації чуттєвої інформації і емоцій. За Е. Кассирером, у міфологічній свідомості як певній системі кодів конкретно-чуттєве узагальнюється і перетворюється на символ. Окремі предмети, не втрачаючи своєї конкретності, стають знаком інших предметів або явищ. Отже, йдеться про деякий міфічний символізм.

Особливість міфологічного мислення Е. Кассирера бачить у відсутності розмежування реального й ідеального, речі й образу, тіла і властивості, а причинно-наслідковий процес здобуває характеру метафори. На метафоричність міфологічного мислення вказує також К. Леві-Стросс [8].

Е. Кассирер вважає, що "якщо спробувати у найбільш загальному вигляді уявити собі сукупність відношень, що характеризують і конституують єдність свідомості як такої, то перш за все – це ряд фундаментальних відносин, які протистоять одне одному як самостійні "засоби" зв'язку" [4, 28]. Весь Космос моделюється за принципами: функціональної тотожності частини цілому і бінарних опозицій (сакральне – профанне, життя – смерть, доля – недоля, небо – земля, день – ніч тощо). Часто дуалістичність в міфології реалізується шляхом протиборства позитивних і негативних персонажів.

Міфологічна свідомість оперує специфічною формою часу – міфічним часом (відмінним від емпіричного, "профанного"). Його відправною точкою був час першодій, першотворення світу, магічних духовних сил і архетипів (Великий час), що знайшло відбиття у космогонічних, антропологічних і етіологічних міфах. Це була епоха упорядкування хаосу силами космосу. Пояснюючи сутність міфу, М. Еліаде пише: "Міф викладає сакральну історію, оповідає про події, що відбулися у достопамятні часи "начала усіх начал". Міф розповідає, яким чином реальність, завдяки подвигам надприродних істот, досягла свого втілення і здійснення, будь то всеохоплююча реальність, космос або тільки її фрагмент" [18, 15–16]. Активізовані ритуалами першоподії продовжували підтримувати вже встановлений порядок у природі й суспільстві.

Отже, міф є історією того, що відбувалося у витоків часу. Співвідношення подій до початкового часу, звернення до минулого є основною рисою міфології. Втім, категорія міфічного часу характерна не лише для архаїчної міфології, за тією же моделлю створюється образ героїчного минулого й в фольклорі (зокрема, народному епосі).

Поступово модель міфічного часу доповнюється і переростає в іншу – циклічну. Цьому сприяє ритуальне повторення подій, календарні обряди, а також розвиток уявлень про вічне оновлення природи і богів, які вмирають і воскресають. Саме циклічна модель часу отримала найбільший розвиток в міфології землеробських народів, які мешкали на території України.

Міфологічна свідомість формує також іманентну просторову модель світу. Наприклад, у давніх слов'ян світ описувався у межах системи координат: за вертикальним напрямком – у вигляді світового дерева (потрійна вертикальна структура світу: небо, земля і пекло), а у горизонтальному – за допомогою четверичної структури (південь-північ, схід-захід).

Ми питання варіативності й інваріантності міфологічної свідомості протягом історії уявляємо у такому ракурсі: якою мірою вона зберігала духовний горизонт архаїчної культури на різних етапах соціогенезу? Звернемося до структури міфологічної системи. В процесі еволюції, в залежності від рівня соціокультурного розвитку людей, стратифікованості спільноти, формувалися різноманітні композиції міфологічної системи. За особливостями часових характеристик, за функціями персонажів і ступенем їх актуальності для людини вчені поділяють міфологічну систему на декілька рівнів.

За В. Топоровим [3, 450–451], у слов'янській міфології (до державного періоду і часів правління перших київських князів) найвищий рівень характеризується узагальненим типом функцій богів (ритуально-юридична, військова, господарчо-природна), які зв'язані з офіціальним культом (наприклад, Перун, Велес). До подальшого рівня належать божества, зв'язані з господарчими циклами і сезонними обрядами, а також боги окремих спільнот (Род, Чур тощо).

Нижче знаходяться божества, які можна розглядати як персоніфікацію основних міфологічних протиставлень (Доля, Лихо, Правда, Кривда, Смерть тощо). І, нарешті, останній рівень заповнюють різні види неіндивідуалізованої (часто не антропоморфної) погані, духів, тварин, які зв'язані з усім міфологічним простором (домові, лісовики, водяні, русалки, потвори тощо).

Введення християнства в українських землях сильно зруйнувало вищі рівні міфологічної системи. Язичницькі божества стали розглядатися як негативні, якщо вони не були ототоженні з християнськими святими (наприклад, Перун – зі св. Іллею, Велес – зі св. Васиєм, Ярила – зі св. Юрієм). Нижчий рівень – демонологія – виявився більш стійким.

Збереглася також система загальних протиставлень: "Дуалізм середньовічних уявлень, що різко розчленив світ на полярні пари протилежностей, групував ці протилежні одна одній категорії за вертикальною віссю: небесне протистоїть земному, бог – дияволу, господарю пекла, поняття верха поєднується з поняттям шляхетності, чистоти, доброти, тоді як поняття низу має відтінок нешляхетності, грубості, нечистоти, зла. Контраст матерії і духу, тіла і душі також містить у собі антитезу низу і верху" [1, 84].

Релігійний синкретизм (так зване двовір'я) знайшов відображення особливо у народній культурі. Внаслідок переплетіння язичницьких і християнських ідей виникли гібридні форми міфології, де локальний язичницький матеріал поєднується з християнськими мотивами і переосмислюється у новому контексті. Сформований новий вид міфології являє собою комплекс уявлень, образів, наочних символів, зв'язаних з релігійною доктриною християнства.

Міфологізація християнської ідеології виявилась, зокрема, у символічному (або алегоричному) зв'язку християнських образів з фантастичними рослинними і тваринними образами, взятими із язичницьких міфів та народного фольклору. Так, відродження фенікса із власного попелу в ранньохристиянську епоху символізувало воскресіння Христа, а грифон, який поєднав орлину і левину природу, у середньовіччі був алегорією подвійної сутності Христа – людської і божої.

Зміни відбулись і в категорії часу. Колоподібний просторово-часовий континуум був розірваний в християнському світосприйманні. Християнські адепти гаряче заперечували ідею циклічності часу, підкреслюючи незворотність "священної історії", яка починається з Різдва Христова. Однак у християнській часовій концепції є алогізм: фази життя Христа – його народження, страждання і воскресіння, як відхід від мирського до Великого часу – повертають нас до міфічного часу.

Для християнина час має бінарну природу, поділяючись на "мирський" і "сакральний". Саме сакральний час, як й міфологічний, несе у собі елемент циклічності. Якщо згадати, що буденна свідомість людини сприймала священні події через цикл постів і свят, співвіднесених із циклом селянських робіт, то стає зрозумілим, чому став можливим синкретизм християнських і міфологічних уявлень.

На відміну від міфологічної, у християнській свідомості формується образ останнього часу загибелі світу – часу, який стане початком нового життя. Ремінісценції ідеї кінця світу, що пронизує християнське вчення, помітні і сьогодні (10 % населення планети очікували кінець світу 21 грудня 2012 року).

Шлях, який міфологічна свідомість пройшла від раннього історичного ступеня до свідомості сучасної людини, показав, з одного боку, її мінливість, з іншого – стійкість. Як писав Ю. Лотман: "міфологізм у тому чи іншому ступені може спостерігатися у найрізноманітніших культурах і взагалі виявляє значну стійкість в історії культури. Відповідні форми можуть являти собою реліктове явище або результат регенерації; вони можуть бути несвідомими або усвідомленими" [10, 69].

Отже, елементи міфологічної свідомості ніколи не зникали в людській психіці, вони збереглися й в сучасній культурі, хоча й зазнали сильного тиску в процесі секуляризації. Зміна типу цивілізаційного розвитку викликала хвилю ірраціоналізму, розширився парадоксографічний сектор культури (від грецьк. *παραδοξολόγος* – несподіваний, дивний), у якому відбилися аномальні, ірраціональні сторони сучасного буття.

Як зазначив А. Щедрін, парадоксографії доби постмодерну притаманні яскраво виражений еkleктизм, "мозаїчність", здатність напрочуд дивним чином поєднувати вірування і марновірства у надзвичайно широкому діапазоні – від таких, що успадковані від архаїчного суспільства, до таких, що провіщають світоглядні, техніко-технологічні, соціокультурні реалії майбутніх віків вже III тисячоліття [17].

Особливість культури постмодерну полягає у переносі давніх міфологічних цінностей на світську матрицю, актуалізації успадкованих від архаїчного суспільства окремих світоглядних форм і пов'язаних з ними культурних практик, а також глибинних засад міфологічного світорозуміння.

Для пояснення цієї тези звернемося до міфу про комунізм. У його основі лежить стародавній іудейсько-християнський есхатологічний міф про Рятівника (у цьому випадку – пролетаріату), страждання якого покликані змінити онтологічний статус світу. Цей міф побудований за традиційною схемою: в ньому присутня і рятівна роль пролетаріату, і його боротьба з класом імущих (яку можна порівняти з апокаліпсичною боротьбою між Христом і Антихристом), і перемога Добра над Лихом – встановлення безкласового суспільства. По суті, безкласове суспільство – це прецедент із міфу про Великий (первісний) час. Саме тому ця ідея стала такою привабливою у комуністичному міфі.

Інший приклад – міф, що проповідується націонал-соціалістами. За своєю суттю це спроба відкинути християнські цінності й звернутися до духовних витоків нордичного язичництва, змінити втішливу християнську есхатологію на песимістичний нордичний есхатон, що закінчується загибеллю усіх богів і героїв та кінцевою регресією до хаосу.

Е. Фромм, вивчаючи психологічні передумови фашизму, зауважив: "Те, що люди приймають мундири або титули за реальні ознаки компетентності, не відбувається саме по собі. Ті, хто мають ці символи влади й здобувають із цього вигоду, повинні придушити в підлеглих їм людях здатність до реалістичного, критичного мислення й змусити їх вірити вимислу. Кожному, хто потурбується задуматися над цим, відомі махінації пропаганди й методи, за допомогою яких придавлюються критичні судження, відомо, яким покірним і податливим стає розум, приспаний заяжженими фразами, і якими безсловесними робляться люди, втрачаючи незалежність, здатність вірити власним очам і покладатися на власну думку. Повіривши у вимисел, вони перестають бачити дійсність у її справжнім світлі" [14, 52–53]. Сучасна людина, знаходячись у полоні цих ірраціональних пристрастей – потягу до руйнування, ненависті, заздрості й помсти, схиляється перед владою, грошима, суверенною державою, нацією і відбудовує на основі цього поклоніння сучасну міфологію.

Як бачимо, у наведених моделях чітко визначені міфологічні риси. Кожна з них спирається на національні традиції, колективну єдність, синкретичність міфу й ритуалу, на специфічну символіку. Як і архаїчним міфам, їм притаманне розуміння міжсуб'єктних відносин за принципом протиставлення "свій – чужий". Обидва міфи звертаються до вірувань пращурів та ідеї відтворення Великого часу; в них повною мірою відбилася відома доктрина щодо космічних циклів з фазами – створення, руйнування і відновлення світу.

Окрім політичних міфів, суттєвим елементом постмодерної міфології стають неоміфи про контакти з позаземними цивілізаціями, снігову людину, лохнеське чудовисько та ін. А втім, мислення епохи постмодерну має суттєву особливість. Це виявляється перш за все у відношенні до надприродного.

З позиції сучасної науки, ідея надприродного припускає усвідомлення законів, які розкривають природний порядок речей. І все, що порушує ці закони, тобто знаходиться поза розумом, є ірраціональним. Міфологічна свідомість не потребує усвідомлення закономірностей, що дозволяє побачити їх порушення.

Однак, на відміну від первісної доби, сучасне мислення спрямоване на аналіз і перевірку достовірності інформації, що лежить в основі міфів. Створюються різні версії існування позаземних цивілізацій, висловлюються гіпотези щодо зв'язку окремих петрогліфів (лінії в пустині Наска у Перу, так званій "космонавт" на скалах Бурун-Кая у Криму, багатоколіорові розписи плато Тассилин-Аджер у Африці тощо) з пришельцями з космосу.

Проведений аналіз дозволяє зробити висновок, що для міфологічної свідомості характерна певна варіативність при інваріантності основних структуруючих елементів. Її можна описати як систему з власною моделлю часу і простору, яка містить такі інваріантні субстанції, як традиційність, колективність, синкретичність, символічність, метафоричність.

Використані джерела:

1. Гуревич А. Я. Категории средневековой культуры / А. Я. Гуревич. – [2-е изд, испр. и доп.]. – М. : Искусство, 1984. – 350 с.

2. Дюркгейм Е. Первісні форми релігійного життя: Тотемна система в Австралії / Еміль Дюркгейм ; [Г. Філіпчук, З. Борісюк (пер. з фр.)]. – К. : Юніверс, 2002. – 424 с.
3. Иванов В. В. Славянская мифология / В. В. Иванов, В. Н. Топоров // Мифы народов мира. Энциклопедия. (В 2 томах) / Гл. ред. С. А. Токарев. – М. : Советская Энциклопедия, 1988. – . – Т. 2: К–Я. – 719 с.
4. Кассирер Э. Философия символических форм. В 3-х т. / Эрнст Кассирер. – М.; СПб. : Университетская книга, 2001. – . – Т. 1: Язык. – 2001. – 271 с.
5. Кассирер Э. Философия символических форм. В 3-х т. / Эрнст Кассирер. – М.; СПб. : Университетская книга, 2001. – . – Т. 2: Мифологическое мышление. – 2001. – 280 с.
6. Кэмпбелл Дж. Мифы, в которых нам жить / Джозеф Кэмпбелл. – М. : София, Гелиос, 2002. – 256 с.
7. Леви-Брюль Л. Сверхъестественное в первобытном мышлении / Л. Леви-Брюль. – М. : Педагогика-Пресс, 1994. – 608 с.
8. Леви-Стросс К. Первобытное мышление / К. Леви-Стросс. – М. : Республика, 1994. – 384 с.
9. Лосев А. Ф. Диалектика мифа / Алексей Федорович Лосев. – М. : Академический Проект, 2008. – 303 с.
10. Лотман Ю. М. Семиотика культуры. Мифология – имя – культура / Ю. М. Лотман // Избранные статьи в 3-х т. – Таллинн : Александре, 1992. – . – Т. 1. – 1992. – 340 с. – С. 58–75.
11. Malinowski B. Myth in Primitive Psychology / Bronislaw Malinowski. – London : Norton, 1926. – 128 p.
12. Тайлор Э. Б. Первобытная культура / Э. Б. Тайлор ; [пер. с англ. Д. А. Коропчевского]. – М. : Политиздат, 1989. – 573 с.
13. Топоров В. Н. История и мифы / В.Н. Топоров // Мифы народов мира : Энциклопедия в 2-х т. – [2-е изд.] – М. : Советская энциклопедия, 1987. – . – Т. 1: А–К. – 1987. – 967 с. – С. 572–574.
14. Фромм Е. Мати чи бути? / Эрнст Фромм ; [пер. с англ.]. – К. : Укр. письменник, 2010. – 222 с.
15. Фрезер Дж. Дж. Золотая ветвь. Исследование магии и религии : в 2 т. / Дж. Дж. Фрезер. – М. : ТЕРРА-Книжный клуб, 2001. – . – Т.1: Гл. I–XXXIX ; [пер. с англ. М. К. Рыклина]. – 528 с.
16. Фрезер Дж. Дж. Золотая ветвь. Исследование магии и религии : в 2 т. / Дж. Дж. Фрезер. – М. : ТЕРРА-Книжный клуб, 2001. – . – Т. 2: Гл. XL–LXIX / [пер. с англ. М. Рыклина]. – 496 с.
17. Щедрін А. Т. "Вторинна" міфотворчість як соціокультурний феномен : монографія / Анатолій Трохимович Щедрін. – Харків : ХДАК, 2007. – 430 с.
18. Элиаде М. Аспекты мифа / Мирча Элиаде; [пер. с фр. В. Большакова]. – М. : Инвест-ППП, СТ ППП, 1996. – 240 с.
19. Элиаде М. История веры и религиозных идей : в 3-х т. / Мирча Элиаде. – М. : Критерион, 2002. – . – Т. 1: От каменного века до элевсинских мистерий. – 464 с.
20. Юнг К. Г. Архетип и символ / Карл Густав Юнг ; [пер. с англ. А. М. Руткевич]. – М. : Ренессанс СП ИВО-Сид, 1991. – 304 с.
21. Юнг К. Г. Проблемы души нашего времени / Карл Густав Юнг. – СПб. : Питер, 2002. – 352 с.
22. Юнг К. Г. Сознание и бессознательное : [сборник] / Карл Густав Юнг ; [пер. с англ. А. А. Алексеев]. – СПб. : Университетская книга, 1997. – 544 с.

Герчанивская Полина Эвальдовна, доктор культурологии, доцент

Вариативность и инвариантность мифологического сознания

В статье исследуется проблема вариативности и инвариантности мифологического сознания; освещаются детерминанты стойкости мифологичности в жизни человека.

Ключевые слова: мифологическое сознание, миф, мифология.

Polina Herchanivska, Doctor of Culturology

Variability and Invariance of Mythological Consciousness

The article is dedicated to the problem of the variability and the invariability of the mythological consciousness; the determinants of mythological stability in human life are defined.

Ukrainian folk culture is directly linked to the mythological traditions. Myths have deeply penetrated into the consciousness of the Ukrainian people, mythology permeated Ukrainian folklore and mythological themes can be found in the Ukrainian art and literature. The tendency to mythologism can be seen in different areas of our lives. Amazing survival of the myth, the universalism of mythological structures encourages us to seek for an answer to the question that determines the stability of the mythological life of the people?

19th–20th centuries saw an enormous enrichment of our understanding of myth. If in the 19th century positivist science myths were interpreted as a rule, in the discourse of the theory of relics, as the echoes of bygone customs and naive archaic way of explaining the surrounding world, in the 20th century experienced an explosion of concepts about the nature of myth.

With all the diversity and conflicting theories the science of the 20th century. has considerably deepened understanding of this phenomenon. Approaches to myth by J. Frazer, E. Durkheim, have received a new life in the realistic rational functionalism of B. Malinovsky, the theory of "collective representations" of Levy Bruhl, in logical symbolism of E. Cassyrer, psychological symbolism of Jung, the structural analysis of K. Levi-Strauss as well as the concepts of J. Campbell, M. Eliade, A. Losev V. Toporova and others.

The term "mythological consciousness", in the opinion of the author, is the most versatile tool for the study of this complex phenomenon, which defies any scientific logic: firstly – a primitive man has not separated himself from

the environment – natural and social, and secondly – diffusivity, indivisibility of original thinking, which was not separated from the emotional and affective-motor areas, that manifested itself in the fuzzy separation of subject and object, object and character, a creature and its name, single and plural, spatial and temporal relations, the origin of and nature etc.; thirdly, naive humanizing of the surrounding environment and as a result, the total personification of the myths and widespread metaphorical comparison of natural and cultural (including social) objects; fourth – the replacement of causal connection relations precedent – the origin is issued by its essence. According to A. Losyev, "mythical consciousness is the least of all intellectual and thinkingly perfect consciousness. Yet at the stage of the archaic consciousness domination there came into existence the first forms of normative reflection of human experience in the form of myths that had played an important role in socialization and inculturation of individuals. According to A. Losyev, the myth – is "not a fiction, but it includes a strict and most prominent structure and it is quite logical, i.e. primarily dialectically necessary category of consciousness and existence in general". Thus, the myth is nothing but reality itself, determined by socio-cultural existence. Mythological consciousness is syncretic, and it manifested itself in the unity of myth, ritual and art, which reflected the community adopted value system. This interaction can not be understood as a mere conglomeration of cultural phenomena as they are indissoluble integrity – ideological, functional, structural, artistic, aesthetic.

Mythological consciousness is symbolic. The idea of symbolic mythological thinking is more fully represented in the work by E. Cassyler. According to his teaching, mythology emerges as an autonomous symbolic form of culture, which simulates the physical world by means of symbolic objectification of sensory information and emotions. According to E. Cassyler mythological consciousness, as a system of codes, specific sensory is summarized and converted into character. Some objects without losing their specificity, become the signs of other objects or events. So it is about certain mythical symbolism.

Mythological consciousness also creates an inherent spatial model of the world. For example, in the old Slavic world the world was described within the coordinate system: the vertical direction – as the world tree (triple vertical structure of the world: heaven, earth and hell) and horizontally – with four-directional structure (south-north, east-west).

Apart from political myths, the neomyths about extraterrestrial civilizations, Bigfoot, Loch Ness monster become essential elements of postmodern mythology. In fact, the era of postmodern thinking is an essential feature. Above all it deals with some supernatural phenomena. The idea of supernatural from the view of modern science engages the comprehension of the laws that reveal the natural order of things. And everything that violates these laws, that is out of mind, is irrational. Mythological consciousness requires the awareness of patterns that let you see violations. However, unlike the primitive age, current thinking is aimed at the analysis and validation of the information underlying myths. For example, different versions of the existence of extraterrestrial civilizations are being created in favor of the hypothesis on the relationship of individual petroglyphs (lines in the Nazca desert in Peru, called "Astronaut" at Rock Burun-Kaya in Crimea, multicolor painting plateau Tassilyn-Adzher in Africa, etc.) by the aliens from the firm space. The analysis suggests that the mythological consciousness is characterized by a certain variability in the invariance of the basic structuring elements. It can be described as a system with its own model of time and space, which contains the invariant substance as traditional, collective, syncretic, symbolic, metaphorical.

Key words: mythological consciousness, myth, mythology.